

PAUL
AUSTER

Palatul lunii

Traducere din limba engleză și note de
Michaela Niculescu

Ediția a II-a, revizuită

În memoria lui Norman Schiff

Nimic nu-l poate uimi pe un american.
(Jules Verne)

Se petrecea în vara când omul a pășit pentru prima oară pe Lună. Eram foarte tânăr pe atunci, dar nu credeam că va exista vreodată un viitor. Voiam să trăiesc periculos, să-mi ating limitele și, odată ce-am făcut-o, să văd ce mi se întâmplă. Dar, după cum s-a dovedit, am fost la un pas de a da greș. Încetul cu încetul, mi-am văzut banii risipindu-se în vânt. Mi-am pierdut apartamentul, am ajuns în stradă. Dacă n-ar fi fost o fată pe nume Kitty Wu, probabil aș fi murit de foame. O întâlnisem din întâmplare cu puțină vreme în urmă, dar, cu timpul, am ajuns să văd întâmplarea aceea ca pe o ocazie de a mă salva prin mintea altora. Asta a fost prima parte. Începând de atunci, mi s-au întâmplat lucruri ciudate. Am acceptat să lucrez pentru bătrânul invalid. Am aflat cine e tatăl meu. Am traversat deșertul din Utah până în California. Toate astea s-au întâmplat cu multă vreme în urmă, desigur, dar îmi amintesc bine acele zile, mi le amintesc ca fiind începutul vieții mele.

Am ajuns la New York în toamna lui 1965. Aveam optsprezece ani pe atunci și, în primele nouă luni, am locuit la cămin, într-o cameră cu multe paturi. Toți bobocii de la Columbia veniți din provincie erau obligați să stea în campus, dar, odată semestrul terminat, m-am mutat într-un apartament din West 112th Street. Acolo

am rămas în următorii trei ani, până când mi s-a înfundat de tot. Norocul nefiind de partea mea, a fost o minune că am rezistat atât.

Locuiam deci în acel apartament cu peste o mie de cărți. Aparținuseră unchiului meu, Victor, care le adunase încetul cu încetul, de-a lungul a treizeci de ani. Când mă pregăteam să plec la colegiu, mi le-a oferit, sub un impuls de moment, ca pe un cadou de despărțire. Am încercat să refuz, dar unchiul Victor era un om sentimental și generos și a trebuit să accept.

— Nu am bani să-ți dau, mi-a spus, și nici sfaturi. Ia cărțile, de dragul meu.

Le-am luat, dar pe parcursul următorului an și jumătate nu am deschis niciuna din cutiile în care le primisem. Aveam de gând să-mi conving unchiul să ia cărțile înapoi, iar între timp nu voiam să pățesc ceva.

Cum s-a dovedit, cutiile mi-au fost de folos în situația în care mă aflam. Apartamentul din 112th Street era nemo-bilat și, decât să-mi irosesc fondurile cheltuind bani pe lucruri pe care nu mi le permiteam, am transformat cutiile în piese de „mobilier imaginar“. Era ca un joc de puzzle: am grupat bucățile de carton în diverse configurații modulare, le-am aliniat, le-am pus una peste alta, le-am aranjat și rearanjat până când, în sfârșit, au ajuns să semene cu niște obiecte de uz casnic. Șaisprezece dintre ele serveau ca suport pentru saltea, altă garnitură de douăsprezece s-a preschimbă în masă, șapte dintre ele au devenit scaune, alte două — noptieră și așa mai departe. Efectul de ansamblu era mai degrabă monocromatic, asta și din cauza cafeniului-deschis al luminii triste care învăluia totul, dar nu mi-am putut înfrâna un sentiment de mândrie

pentru cât fusesem de inventiv. Prietenilor mei li s-a părut ușor ciudat, dar se obișnuiseră deja cu ciudățeniile mele. Gândiți-vă, le explicam eu, la satisfacția de a te băga în pat știind că ai să visezi cocoșat pe un morman de literatură americană din secolul al XIX-lea. Imaginați-vă plăcerea de a sta la o masă cu întreaga Renaștere așteptând dedesubt. De fapt, n-aveam nici cea mai mică idee ce fel de cărți erau puse în cutiile alea, dar pe atunci eram mare amator de a inventa povești și îmi plăcea cum sună acele fraze, chiar dacă erau mincinoase.

Mobilierul meu imaginar a rămas intact timp de aproape un an. Apoi, în primăvara lui 1967, unchiul Victor a murit. Moartea asta a fost o lovitură cumplită pentru mine; în multe privințe, era lovitura cea mai grea pe care o primisem vreodată. Nu numai că-l iubeam cel mai mult dintre toți pe care-i aveam pe lume, dar era singura mea rudă, unica verigă ce mă lega de ceva mai important decât mine. Fără el m-am simțit deodată părăsit, năpăstuit de soartă. Dacă aș fi fost cumva pregătit pentru moartea lui, mi-ar fi fost mai ușor să-i fac față. Dar cum să te pregătești pentru moartea unui bărbat de cincizeci și doi de ani, sănătos și în putere? Unchiul meu a căzut din picioare pur și simplu, într-o după-amiază pe la mijlocul lui aprilie, și din acea clipă viața mea a început să se schimbe, am prins să alunec într-o altă lume.

Nu sunt multe de spus despre familia mea. Era alcătuită din puține personaje, iar cele mai multe au ieșit repede din scenă. Am stat cu mama până la vârsta de unsprezece ani, când ea a murit într-un accident de mașină, lovită de un autobuz care derapase și al cărui șofer pierduse controlul pe gheața unei străzi din Boston. Nu fusese

niciodată vreun tată în peisaj, așa că ne petrecuserăm viața în doi, doar eu și ea. Faptul că își folosisese mereu numele de fată era dovada că nu fusese niciodată căsătorită, dar eu nu am aflat că sunt copil din flori decât după moartea ei. Când eram mic, nu mi-a trecut niciodată prin cap să întreb asemenea lucruri. Eram Marco Fogg, mama mea era Emily Fogg, iar unchiul meu din Chicago era Victor Fogg. Pe toți ne chema Fogg și mi se părea perfect normal ca oamenii din aceeași familie să poarte același nume. Mai târziu, unchiul Victor mi-a spus că numele tatălui său fusese Fogelman, dar cineva de la oficiul de imigrări din Ellis Island îl trunchiase, transformându-l în Fogg, cu un singur *g*, și asta fusese numele american al familiei, până când s-a adăugat și al doilea *g* în 1907. *Fogel* înseamnă *pasăre*, m-a informat unchiul meu, și îmi plăcea ideea de a avea o asemenea creatură ascunsă în ființa mea. Mi-am imaginat că vreun brav strămoș de-al meu putuse cândva să zboare. O pasăre zburând prin ceață, mă gândeam, o pasăre uriașă zburând peste ocean, care nu se opriese până când nu ajunsese în America.

N-am nicio poză cu mama și mi-e greu să-mi aduc aminte cum arăta. Ori de câte ori o văd cu ochii minții, îmi apare ca o femeie brunetă, mărunțică, având talie de copil și degete albe, delicate, și brusc, adesea chiar, îmi amintesc cât de bine mă simțeam sub atingerea degetelor ei. De fiecare dată când mi-o închipui, e foarte tânără și frumoasă și, probabil, chiar așa era, de vreme ce, când a murit, nu avea decât douăzeci și nouă de ani. Am locuit, pe rând, în câteva apartamente micițe din Boston și Cambridge și cred că ea lucra la o firmă care publica manuale sau cam așa ceva, deși eram prea mic ca să-mi

dau seama ce face acolo. Cel mai limpede îmi amintesc momentele când mergeam la film împreună (westernuri cu Randolph Scott, *Războiul lumilor*, *Pinocchio*) și cum stăteam în întunericul sălii de cinematograf, cu o mână în punga de floricele de porumb și cu cealaltă în mâna celuilalt. Ea mai spunea glume care mă făceau să izbucnesc în hohote gălăgioase, dar asta se întâmpla foarte rar, când alinierea planetelor ne era favorabilă. Cel mai adesea era visătoare, chiar melancolică și uneori simțeam că e tristă, simțeam că se luptă cu un imens haos interior. Pe măsură ce creștem, a început să mă lase din ce în ce mai des acasă cu bona, dar nu am înțeles ce însemnau plecările ei misterioase până târziu, la multă vreme după ce a murit. În privința tatălui meu însă, am rămas într-o ceață totală, atât în timpul vieții ei, cât și după ce i-a n-a mai fost. Despre asta mama refuza să vorbească cu mine și, ori de câte ori o întrebam, era de neclintit în muțenia ei. „A murit de mult“, spunea, „înainte să te naști tu.“ Nu exista nicio mărturie a prezenței lui prin casă. Nici măcar o fotografie, un nume măcar. În lipsă de altceva de care să mă agăț, mi l-am imaginat ca pe un fel de Buck Rogers cu păr castaniu, un călător în spațiu care trecuse în a patra dimensiune și nu-și mai găsea drumul înapoi spre casă.

Pe mama au înmormântat-o lângă părinții ei în cimitirul Westlawn, iar eu m-am mutat cu unchiul Victor, în partea de nord a orașului Chicago. Am uitat mult din perioada aceea, dar se pare că mă bosumflam des, mă smiorcăiam din belșug, iar seara adormeam plângând și suspinând ca un jalnic orfan dintr-un roman de secol XIX. La un moment dat, o cunoștință de-ale

lui Victor, o femeie ridicolă cu care ne-am întâlnit din întâmplare pe stradă, a început să plângă de îndată ce i-am fost prezentat, tamponându-și ochii cu batista și tot bâiguind ceva despre mine, care trebuie că eram copilul din flori al sărmanei Emmie. Nu mai auzisem expresia asta niciodată, dar îmi dădeam seama că e vorba de lucruri înspăimântătoare, nefericite. Când i-am cerut unchiului Victor să-mi explice, a inventat un răspuns pe care n-o să-l uit în veci. „Toți copiii sunt copii din flori¹“, mi-a spus, „dar nu sunt alinați astfel decât cei mai buni dintre ei.“

Fratele cel mare al mamei mele era un om uscățiv, cu nas coroiat, celibatar la patruzeci și trei de ani, care-și câștiga existența cântând la clarinet. Ca toți ceilalți membri ai familiei Fogg, trăia la voia întâmplării și era predispus la reverie, la izbucniri neașteptate și lungi stări de lăncezeală. După un început promițător ca membru al Cleveland Orchestra, aceste trăsături de caracter l-au luat cu totul în stăpânire. Nu ajungea la repetiții pentru că dormea prea mult, apărea la concerte fără cravată, iar odată chiar a avut neobrăzarea să spună o glumă deocheată de față cu un concertmaistru bulgar. După ce a fost concediat, Victor a cochetat cu câteva orchestre mai mici, una mai proastă ca alta, iar până să se întoarcă la Chicago în 1953 învățase deja să se împace cu mediocritatea carierei lui. Când m-am mutat la el în februarie 1958, dădea lecții studenților clarinetiști debutanți și cânta cu mica trupă a lui Howie Dunn, Moonlight Moods, un biet taraf care-i înveselea pe oaspeți la nunți, ceremonii de confirmare și

1 În orig., „love children“ („copii născuți din dragoste“).

petreceri de absolvire. Victor știa că-i lipsește ambiția, dar mai știa că există pe lume și altele în afară de muzică. Atât de multe, de fapt, încât era adesea copleșit de ele. Fiind genul de om care visează mereu să facă altceva decât face, nu putea să exerseze o piesă fără să ia din când în când pauză în care să rezolve în minte o problemă de șah, nu putea să joace șah fără să se gândească la rateurile echipei de baseball Chicago Cubs, nu putea ieși în parc fără să se gândească la vreun personaj minor din Shakespeare, apoi, când ajungea în sfârșit acasă, nu putea să se așeze cu cartea în brațe mai mult de douăzeci de minute fără să-i vină chef să cânte la clarinet. Oriunde s-ar fi aflat și în orice direcție ar fi apucat-o, lăsa în urmă un talmeș-balmeș de mutări proaste la șah, de tablele de baseball incomplete și de cărți pe jumătate citite.

În orice caz, nu era greu să-l îndrăgești pe unchiul Victor. Gătea mai prost decât mama, iar apartamentele prin care locuiam erau mai obosite și mai înghesuite, dar până la urmă toate astea nu însemnau prea mult. Victor nu pretindea că este altceva decât era. Știa că meseria de tată îl depășește, așa că mă trata mai mult ca pe un prieten decât ca pe un copil, un prieten micuț și adorat. Era un aranjament care ne convenea amândurora. La o lună după sosirea mea, ne antrenaserăm deja la un joc în care inventam țări, lumi imaginare ce sfidau legile naturii. Dura săptămâni întregi până când le aduceam la perfecție pe cele mai bune, iar hărțile pe care le desenam după ele erau agățate la loc de cinste, deasupra mesei din bucătărie. Țara Luminii Sporadice, de exemplu, și Regatul Oamenilor cu un Singur Ochi. Date fiind greutățile pe care realitatea ni le făcuse amândurora,

probabil că e de înțeles că voiam să scăpăm de ea ori de câte ori puteam.

La puțin timp după ce veniserăm în Chicago, unchiul Victor m-a dus la cinematograful, să văd *Ocolul pământului în optzeci de zile*. Eroul acelei povești se numea Fogg, desigur, și începând din ziua aceea unchiul Victor mi-a dat numele *Phileas*, ca să mă alinte — o aluzie secretă la acel moment straniu, cum spunea el, „când fiecare dintre noi se regăsește în personajul de pe ecran“. Unchiului Victor îi plăcea să fabrice teorii complicate, nebunești despre ordinea lucrurilor și nu se mai sătura să sape după toate comorile ascunse în numele meu. Marco Stanley Fogg. După părerea lui, era evident că am călătoriile în sânge, că viața are să mă poarte în ținuturi încă nebătute cu piciorul omenesc. Marco, bineînțeles, era Marco Polo, primul european care ajunsese în China. Stanley era jurnalistul american care îi dăduse de urmă doctorului Livingstone „în inima Africii întunecate“. Iar Fogg trimitea la Phileas, bărbatul care făcuse înconjurul pământului în mai puțin de trei luni. Nu conta că mama alesese să-mi pună numele Marco doar pentru că-i plăcuse cum sună sau că Stanley fusese numele bunicului, sau că Fogg era o greșală, simplul capriciu al unui funcționar american semianalfabet. Unchiul Victor găsea înțelesuri acolo unde nimeni altul nu le-ar fi găsit, apoi, foarte abil, le transforma în semne clandestine ale unui destin ales. Adevărul e că îmi plăcea la nebunie felul în care își revărsa atenția asupra *mea* și, deși știam că toate câte mi le spune sunt povești, baloane de săpun, parte din mine credea fiecare cuvânt. Pe termen scurt, nominalismul lui Victor m-a ajutat să

supraviețuiesc primelor săptămâni mai grele la noua mea școală. Numele sunt cel mai ușor de atacat, iar Fogg se preta celor mai spontane mutilări. Fag¹ și Frog², de exemplu, ca să nu mai vorbim de nenumăratele porecle cu iz meteorologic: Bulgăruș-învârtecuș, Mocirlosul, Moș Promoroacă. Odată ce mi-au epuizat numele de familie, mi-au luat în primire numele mic. O-ul de la sfârșitul lui Marco era destul de evident, dând naște la epitete ca Dumbo³, Jerko⁴ și Mumbo Jumbo⁵, dar în afară de ele, era incredibil ce putea naște numele meu. Marco a devenit Marco Polo. Marco Polo a devenit curea Polo. Curea Polo s-a transformat în Față-de-curea, iar Față-de-curea, în Față-de-cur — o cruzime strivitoare, care m-a făcut praf când am auzit-o prima dată. În cele din urmă, am reușit să trec cu bine de inițierea în viața de școlar, dar am rămas cu o sensibilitate la numele meu infinit de vulnerabil. Acest nume era atât de intim legat de sentimentul propriei identități, încât m-am hotărât să-l feresc de alte injurii. La cincisprezece ani, am început să-mi semnez toate lucrările cu M.S. Fogg, imitându-i prețios pe zeii literaturii moderne, în același timp bucurându-mă nespun că inițialele mele alcătuiau prescurtarea cuvântului *manuscris*⁶. Unchiul Victor a consimțit din toată inima la această întorsătură.

1 *Poponar* (în engleza americană).

2 *Broască* (engl.).

3 *Prostovan* (engl.; la origine, elefantul din filmul de animație american cu același nume, din 1941).

4 *Ticălos, lichea* (engl.).

5 *Talmeș-balmeș* (engl.).

6 În engleză, *manuscript* este abreviat MS.

— Fiecare om e autorul propriei vieți, mi-a spus. Cartea pe care o scrii tu nu e încă terminată. Așadar, e încă un manuscris. Ce-ar putea fi mai potrivit?

Încet-încet, Marco a dispărut de pe piață. Eram Phileas pentru unchiul meu și, înainte să ajung licean, eram M.S. pentru toți ceilalți. Câțiva deștepți și-au dat cu părerea că literele acelea erau și inițialele unei boli, dar până atunci ajunsesem să salut orice asociere sau ironie suplimentară pe care aș fi putut-o lega de numele meu. Când am întâlnit-o pe Kitty Wu, m-a cadorisit cu alte nume, care însă erau proprietatea ei, ca să zic așa, și nu puteam decât să mă bucur pentru ele: Foggy, de exemplu, care nu era folosit decât la ocazii speciale, și Cyrano, care s-a născut din motive ce se vor limpezi pe parcurs. Dacă unchiul Victor ar fi trăit atât cât s-o cunoască, sunt sigur că ar fi fost încântat să vadă că Marco, în felul lui timid, ajunsese până la urmă în China.

Lecțiile de clarinet n-au mers bine (n-aveam suflu, buzele mi se tot frământau) și curând am reușit să mă fofilez. Baseballul s-a dovedit mult mai atrăgător, iar până la vârsta de unsprezece ani m-am transformat într-unul dintre acei puști americani slăbănogi care cutreierau lumea cu mânușa-n mână, lovind în ea cu pumnul drept de o mie de ori pe zi. Baseballul m-a ajutat, fără îndoială, să trec câteodată hopuri la școală, iar când am intrat în liga de juniori în acea primăvară, unchiul Victor a venit aproape la toate meciurile ca să mă încurajeze. În iulie 1958 însă, ne-am mutat pe neașteptate la Saint Paul, Minnesota („o ocazie rară”, spusese Victor, referindu-se la o slujbă de profesor de muzică pe care o prinsese), dar în anul următor eram înapoi la Chicago. În octombrie, Victor a cumpărat un

televizor și m-a lăsat să stau acasă pentru a-i urmări pe cei de la White Sox pierzând campionatul mondial în șase partide. A fost anul lui Early Wynn și al melodiei „Go-Go Sox”¹, al lui Wally Moon și al loviturilor lui de te lăsau cu gura căscată. Țineam cu Chicago, evident, dar ne bucuram amândoi în secret de fiecare dată când îl vedeam pe tipul cu sprâncene stufoase marcând în ultima rundă. Începând din sezonul următor am redevenit suporterii celor de la Cubs, împiedicații, triștii ăia de Cubs, echipa care ne înrobise sufletele. Victor era suporter convins al baseballului diurn și vedea o reparație morală în faptul că regele gumei de mestecat nu căzuse pradă degradării pe care o constituia lumina artificială.

— Când merg la un meci, îmi spunea, nu vreau să văd alte stele decât cele din teren. E un sport făcut pentru vreme însorită și tricouri transpirate. Carul lui Apollo plutind la zenit! Mingea imensă arzând pe cerul american! Vorbeam la nesfârșit despre oameni precum Ernie Banks, George Altman și Glen Hobbie. Hobbie era unul dintre preferații lui, dar, fidel propriei viziuni despre lume, unchiul meu declarase că nu avea să reușească în cariera de aruncător, de vreme ce chiar numele lui arăta lipsă de profesionalism. Vorbele astea fără legătură cu realitatea erau esențiale tipului de umor pe care-l practica unchiul Victor. Ajungând să-mi placă atât de mult glumele lui, am înțeles și de ce, când le spunea, avea o mină serioasă.

La puțin timp după ce am împlinit paisprezece ani, în casa noastră a apărut un al treilea locatar. Dora Shamsky,

1 „Let's Go, Go-Go White Sox”

născută Katz, era o văduvă aprigă, trecută bine de patruzeci de ani, cu un cap extravagant acoperit de păr blond, decolorat, și o curea bine strânsă în jurul mijlocului. Până la moartea soțului ei, cu șase ani înainte, lucrase ca secretară în statistica asigurărilor, la compania Mid-American Life. Îl întâlnise pe unchiul Victor cu prilejul unui bal, la Hotelul Featherstone, unde Moonlight Moods fuseseră aduși ca să-i întrețină pe angajații companiei la cheful organizat anual, de Revelion. După o curte asiduă, cei doi și-au pus pirostriile în martie. Nu mi s-a părut ceva greșit și am fost bucuros să le fiu cavalier de onoare. Dar odată ce lucrurile au început să se așeze, m-a durut să văd că noua mea mătușă nu râdea din toată inima la glumele lui Victor și m-am întrebat dacă asta nu arăta o anume obtuzitate din partea ei, o lipsă de spirit care se anunța catastrofală pentru destinul cuplului. Curând însă am aflat că existau două Dore. Prima era o femeie cu mână de fier, energică, bărbătoasă, puternică și inimoasă, care se-nvârtejea prin casă cu eficiență militărească, un munte de sensibilitate și bună-dispoziție, o știe-tot în fața căreia nu se-auzea musca. A doua Dora era o bețivă fără căpătâi, o plângăreață și-o smiorcăită fără măsură care se împleticea prin casă într-un halat de baie roz, vărsându-și mațele pe podeaua din sufragerie. Dintre ele, o preferam pe a doua, poate pentru tandrețea pe care mi-o arăta pe atunci. Însă Dora, când bea, devenea o enigmă pe care mă căzneauam disperat să o dezleg, pentru că aceste excese ale ei îl făceau nefericit și ursuz pe unchiul Victor. Și mai presus de orice pe lume uram să-l văd pe unchiul meu suferind. Putea oricând să-i facă față unei Dore treze și cicălitoare, dar bețiile ei îl făceau sever și nerăbdător, într-un fel care mi se părea